

JAKO BY SE PO NICH SLEHLA ZEMĚ

Příběh Josefa Jandury a dalších osmdesáti Čechů popravených v SSSR na svatého Václava roku 1938

Josef Jandura v roce 1926.
Zdroj: archiv ÚSTR/Marie Šimková

Píše se jaro roku 1938, je zrovna neděle. V České Krošně na ukrajinském Žitomírsku účetní tamního pivovaru Josef Jandura dosnídá v kuchyni svého pečlivě udržovaného domku, vezme si sako a manželce Anně oznámí, že jde na tržiště a koupí tam slepici. V kuchyni si hraje jeho starší dcerka Emílie, sotva půlroční Marie leží v postýlce. Když se otec dvou malých děvčátek z tržiště vrátí zpět domů, přicházejí dva neznámí muži s průkazy NKVD. Josefa Janduru vyzvou, aby šel s nimi. Možná mu v tom okamžiku proletí hlavou nedávné varování kolegů z pivovaru: „Zavírají cizince, uteč!“ A možná si vzápětí vybaví svou odpověď: „Jakýpak já jsem cizinec, když jsem se tady narodil? A proč bych utíkal, vždyť jsem nic zlého neudělal?“ Každopádně jde tím nedělním ránem roku 1938 jednou ze tří ulic České Krošny v policejním doprovodu a hlavou se mu honí různé myšlenky.

Po několika hodinách marného čekání si jeho žena Anna uvědomí, že muž odešel jen tak nalahko v saku. Vezme proto pánský svrchník a zamíří na vesnickou radu, kam ho odvedli. Tam ji ubezpečí, že manžel nebude kabát potřebovat. Poté jí řeknou, aby ho doma čekala až za deset let. Anna se snaží zjistit, co se stalo, co udělal. Odpověď na své otázky nedostane. Nakonec má ale štěstí a aspoň přes ulici zahlédne svého muže, jak ho opět někam odvádějí. Josef Jandura manželce zamává a zmizí. Navždy.

Takto popisuje zatčení svého otce o osmdesát let později dcera Marie Jandurová Šimková. Osudový rodinný příběh zná z vyprávění své matky. Jde sice o takzvané svědectví z druhé ruky, ale velmi věrohodné. Josef Jandura totiž nebyl jediný z českých rodáků či přistěhovalců na ukrajinské Volyni, koho ve stejnou dobu postihl tento osud. V knize *Zatajené popravky* píše historik Mečislav Borák o několika desítkách volyňských Čechů následujících: *Zatýkali je od 17. února do 7. srpna 1938 nejen v Žitomiru a okolí, hlavně v České Krošni, ale i v českých střediscích v Andrušivském, Korostyšivském, Čerňachivském, Malýnském a Červonoarmijském okrese Žitomírské oblasti. Po prvních osmi zatčených v polovině února 1938 se hlavní zatýkání soustředilo až do května, června a července, přičemž nejvíce zatčení (celkem 13) v jednom dni proběhlo 13. května a 28. června 1938. Při pohledu na sociální postavení zadržených je zřejmé, že mezi nimi již téměř chybí zástupci české inteligence,*

protože ti byli podrobni politickým represím mezi prvními. Podle výpočtu ukrajinských historiků k obviněným patřilo 42 kolchozníků, 12 dělníků různých závodů, 5 zámečníků, 3 účetní, 3 stolaři, 2 řidiči, jeden listonoš, obuvník, tesař, učitel a několik pracovníků různých institucí. Nejstaršímu bylo 67 let, nejmladšímu 28 let. Pouze 4 z nich byli členové komunistické strany, z níž byli hned po svém zatčení vyloučeni.

Jak podrobněji píšeme v příběhu *Na pozvání cara Alexandra II.* v prvním dílu *Čechoslováků v Gulagu*, odcházeli Češi na Ukrajinu od druhé poloviny 19. století. Tehdy car Alexandr II. vydal prohlášení, kterým zval do Ruska zemědělce ze střední Evropy. Carská vláda doufala, že místní ladem ležící půda tak bude efektivně využita a původní obyvatelstvo se navíc od středoevropských sedláků naučí hospodařit lépe než dosud. Podmínky pro přistěhovačce byly vskutku velmi výhodné. Stát jim nabízel tolik země, kolik dokázali obhospodařit. V českých zemích se tato nabídka setkala s odezvou. Umožnila i chudým pracovitým lidem vytvořit si dobré existenční zabezpečení bez základního kapitálu. Po zveřejnění carské výzvy proto zejména na území severozápadní Ukrajiny i do menší přilehlé oblasti Běloruska přesídlilo několik tisíc českých rodin. Při sčítání lidu v roce 1897 už na Volyni pobývalo přes 27 tisíc Čechů.

*Sokol byl velmi populární i v České Krošně. Josef Jandura je nejvyšší cvičenec v třetí řadě uprostřed, 30. léta.
Zdroj: archiv ÚSTR/Marie Šimková*

*Cvičitelky Sokola v České Krošně. Josefova manželka Anna stojí uprostřed s rozpaženými rukama, 30. léta.
Zdroj: archiv ÚSTR/Marie Šimková*

K takto usazeným imigrantům z Rakouska-Uherska patřili rodiče Josefa Jandury i jeho ženy Anny, za svobodna Knoblochové. Od carské vlády dostali spolu s dalšími příchozími zalesněný pozemek v obci Ivankiv. Později se ale přestěhovali do oblasti poblíž Žitomíru, kde díky jejich zručnosti a pracovitosti brzy vznikla prosperující zemědělská vesnice Česká Krošna. Tady Josef Jandura se dvěma sestrami vyrůstal. Dělo se tak sice na Ukrajině, avšak v duchu tradic a kultury rodné země rodičů. To obecně platilo pro většinu českých imigrantů nejen na Volyni, ale i v dalších částech Ukrajiny, respektive carského Ruska. Vesnice pojmenované jako Vyšehrad, Bohemka, Vinohrady, Čechohrad a samozřejmě i Česká Krošna a další podobné obce měly své vlastní české školy, kostely, dodržovaly náboženské svátky a kulturní zvyky střední Evropy. Na začátku prosince chodíval po rodinách Mikuláš s čertem a andělem, Vánoce se slavily se stromečkem, existovaly tu ochotnické divadelní soubory, muzikantské kapely, po roce 1918 zde vznikaly oddíly Sokola, z Československa sem ve 20. letech přicházeli učitelé i pomoc k odstraňování následků 1. světové války a především hladomoru z let 1921–1922. (Osobní příběhy

*Josef Jandura byl i hudebník, hrál v místní české kapele.
Jandura v horní řadě třetí zleva.
Zdroj: archiv ÚSTR/Marie Šimková*

levicově orientovaných učitelů Antonína Vodsedálka a Jiřího Bezděka či nábožensky založeného Jaroslava Martínka z tohoto období jsou zpracovány v prvním i druhém dílu knihy *Čechoslováci v Gulagu.*)

Jandurovým rodičům se zpočátku dařilo, a dětem proto mohli zajistit vyšší vzdělání, než měli oni sami. Jedna dcera se stala lékařkou, druhá inženýrkou, syn Josef vystudoval ekonomickou školu a našel si zaměstnání účetního v pivovaru. To už se psala 30. léta, kdy Stalin v zájmu definitivního upevnění své moci rozpoutal v období 1937–1938 plošné perzekuce namířené vůči domnělým nepřátelům bolševické cesty ke komunismu. Historici tuto periodu dnes již obecně označují jako Velký teror. Represe v Sovětském svazu probíhaly i v dřívější době, převážně se však týkaly zbytků politické opozice, buržoazie, podnikatelů, církevních hodnostářů, kulaků a příslušníků bývalé inteligence. Tentokrát ale vlna masového zatýkání, okamžitých poprav či mnohaletých trestů v Gulagu dopadla i na samotné komunisty. Hromadné čistky se ovšem neodehrály pouze ve straně, státních a vojenských strukturách, nelikvidovaly

*Zaměstnanci pivovaru v České Křešně, kde Josef Jandura pracoval jako účetní.
Jandura v první řadě druhý zleva, 30. léta.
Zdroj: archiv ÚSTR/Marie Šimková*

jen údajné sabotéry a viníky hospodářských potíží socialistického režimu, neschopného po dvaceti letech existence zajistit lidem slušnou životní úroveň. Měly i svá specifika jako například na Ukrajině, kde byly represe vedeny ve zřejmém protinárodním duchu. V bolševické terminologii to znamenalo nařčení z nacionalismu, ukrajinského šovinismu, příslušnosti ke kontrarevolučním organizacím, k nimž patřily i takzvané páté kolony nepřátel původem z cizích zemí.

Mečislav Borák popisuje ve své knize toto období takto: *Ze soukromých rolníků a žen v domácnosti, ale i z kolchozníků a dělníků, učitelů, inženýrů a lékařů, posléze i soudců, vojáků, pracovníků bezpečnosti i funkcionářů stranického a státního aparátu se náhle stávali trockisté, sionisté, fašisté, teroristé, diverzanti, sabotážníci, špioni, kontrarevolucionáři všeho druhu a nacionalisté, včetně těch českých.*

Vedle zmanipulovaných soudních, většinou veřejných procesů, jejichž cílem bylo označit jako příčinu hospodářských potíží hustou sítí nepřátel a záškodníků, se na obłudné efektivitě teroru i rychlosti odsouzení a poprav tisíců ne-

vinných lidí podílely tzv. trojky nebo dvojky. Šlo o provizorní neveřejné tribunály složené z příslušníků NKVD, členů komunistické strany a prokuratury, kteří spolu s vyšetřovateli údajných zločinů museli plnit i Moskvou stanovené kvóty zatčených, odsouzených a zastřelených. V tomto směru nebylo nejužší vedení strany s průběhem represí na Ukrajině vůbec spokojené, a v únoru 1938 proto do Kyjeva přijel tehdejší lidový komisař vnitra (NKVD) Nikolaj Ježov.

Historik Borák uvádí, že byt' byly ukrajinské plány pro oblastní trojky navrženy v počtu 46 150 zatčených osob, z nichž 23 650 lidí mělo být zastřeleno, Ježov na operativní poradě 17. února 1938 prohlásil, že je to málo a je třeba zastřelit ještě dalších 30 tisíc nepřátel. Téhož dne jeho rozhodnutí potvrdilo i moskevské politbyro ÚV Všesvazové komunistické strany (bolševiků), VKS(b). Za této atmosféry se tehdy poprvé začalo uvažovat o tom, že by se na Ukrajině měla provést speciální operace zaměřená proti tamní české menšině.

Jak bylo zmíněno v úryvku z knihy Mečislava Boráka, zástupci české inteligence byli zdecimováni již dříve. Například v Charkově, kde se před tamním Nejvyšším soudem konalo ve dnech 12.–14. června 1931 justiční řízení označené jako „učitelský proces“. V jeho rámci bylo odsouzeno 21 příslušníků české menšiny na Ukrajině, vesměs učitelů (viz příběh učitelů J. Bezděka v prvním díle, A. Vodseďálka v druhém a Josefa Michalského v třetím díle knihy *Čechoslováci v Gulagu*) obviněných ze špionáže ve prospěch ČSR a Francie, z protisovětské činnosti a z náboženské agitace. V Charkově padlo 10 rozsudků smrti a 11 trestů mnohaletého těžkého žaláře. Nikdo z odsouzených k trestu smrti však tenkrát ještě nebyl popraven, stalo se tak právě až za Velkého teroru, kdy byly tyto rozsudky vykonány u šesti osob.

Dochovaný rozkaz komisaře Ježova z března 1938 nazvaný *O nedostatcích přípravy a provedení masových operací na Ukrajině*, uvedený v knize Sergije Kokina a Marka Jungeho *Velký teror na Ukrajině (Velykyj teror na Ukrajině)*, mimo jiné dokazuje, že represe měly tentokrát zasáhnout českou menšinu v celé její sociální šíři: [...] 3. *Dodatečně provést v USSR (Ukrajinská sovětská socialistická republika, pozn. aut.) speciální operaci proti Čechům, s projednáním případů v rámci příkazu č. 00485. Zatčení podléhají následující kategorie: a) osoby spojené s českými diplomatickými úřady, nacházejícími se na*

území Ukrajiny; b) bývalí čeští legionáři; c) antisovětský, nacionalistický aktiv českých kolonií, spojený se zahraničím; d) kulactvo a duchovenstvo českých kolonií; e) političtí emigranti z Československa, s výjimkou osob prověřených a důvěryhodných.

Do jaké kategorie spadal Josef Jandura, těžko říct. Každopádně byl ke „splnění plánu“ vhodnou osobou. Byl původem Čech a nepatřil ani mezi prověřené a důvěryhodné osoby. Mohl tak být zahrnut do podvrtné činnosti „české vojensko-povstalecké špiónážní organizace“, která podle vyšetřovatelů z 3. oddělení Správy státní bezpečnosti UNKVD (UGB-UNKVD) v Žitomírské oblasti měla působit pod názvem České družstvo. Tato organizace byla údajně založena už v roce 1919,

kdy se na Volyni objevili dva čeští váleční zajatci a bývalí důstojníci rakousko-uherské armády František Bělík a Eduard Manej. Podle spisu UGB-UNKVD Žitomírské oblasti z roku 1938 jmenovaní *založili českou tělovýchovnou organizaci Sokol, aby pod její roušku prováděli mezi českým obyvatelstvem Volyně kontrarevoluční nacionalistickou organizační činnost*. Ta spočívala v záškodnických akcích a zakládání „českých vojensko-povstaleckých družin“ v jednotlivých vesnicích, závodech a školách.

K vůdcům spiknutí proti sovětské moci z konce dvacátých let přidali vyšetřovatelé NKVD další jména. V roce 1925 velitelství Kyjevského vojenského okruhu přidělilo do Žitomíru jako nového velitele tamní 44. střelecké divize Jaroslava Štrombacha, bývalého legionáře původem z Loun, který se měl k údajně plánovanému povstání rolníků připojit se svými vojáky (viz příběh Jaroslava Štrombacha *Rudý generál* v knize *Čechoslováci v Gulagu II.*).

*Manželé Jandurovi se svou prvorozenou dcerou Emílií, 1935.
Zdroj: archiv ÚSTR/Marie Šimková*

Rezidentem československé rozvědky koordinujícím podvratnou činnost se pak v očích sovětských orgánů stal učitel Antonín Vodsedálek. Kromě Štrombacha a Vodsedálka měl k vedení organizace patřit i blíže neurčený Moldřík, jenž na Žitomírsko přijel z Československa v roce 1928.

Jenže o deset let později měla tato konspirační konstrukce podstatné vady na kráse. Historik Borák to ve své knize vysvětluje těmito slovy: *Na konci třicátých let už ale nikdo z nich v Žitomíru nepůsobil, Štrombach byl popraven už v roce 1931, Vodsedálek byl v Gulagu na Solovkách a Moldřík se v roce 1936 vrátil zpátky do Československa.* Orgány NKVD bez ohledu na tato fakta pokračovaly dál ve svém paranoidním vyšetřování. Model „spiklenecké organizace“ z dvacátých let zůstal zachován, pouze se změnila jména hlavních konspirátorů. Opět ocitujeme M. Boráka: *V době Velkého teroru údajně tvořili vedení organizace stolař Štěpán Toman, účetní pivovaru Josef Jandura, finanční inspektor Václav Holan a stavební inženýr Antonín Markup, který jako jediný z nich nebyl zatčen, protože odjel do ČSR. Všichni členové vedení fiktivní spiklenecké organizace jakékoliv obvinění z protisovětské činnosti rázně odmítali, vždyť nebylo k čemu se doznat. Podle protokolů v jejich vyšetřovacích spisech byl každý z nich vyslechnut jen dvakrát, ale ve skutečnosti je nutili k přiznání tak dlouho, dokud nepotvrdili konstrukci vyšetřovatelů. Jandura odolával asi měsíc, Holan 53 dní a Toman dokonce 80 dní. Stále opakoval: „K žádné kontrarevoluční organizaci nenáležím a žádnou činnost proti SSSR ve prospěch cizího státu jsem nikdy neprováděl.“*

Nakonec ale podlehl i on a konečně pronesl obvyklou přiznací formuli: „Přesvědčil jsem se o bezvýhodnosti svého postavení a nesmyslnosti odmítat výpověď a rozhodl jsem se odhalit vyšetřovacím orgánům celou pravdu a vypovídat o své nepřátelské činnosti, kterou jsem prováděl po mnoho let proti sovětské moci...“

K tomu je nutné dodat, že podobná „přiznání“ prováděli lidé zlomení velkým psychickým i fyzickým nátlakem. Svět se jim svým způsobem zhroutil už v okamžiku, kdy je obvinili ze zločinů, jež nikdy nespáchali, a nesměli být ani v písemném kontaktu se svými blízkými, natož se poradit s advokátem. Při výsleších pak byli nejrůznějšími způsoby vydírání, třeba prostřednictvím svých

rodin a dětí. Dlouhodobě jim byl také odepírán spánek, běžně se používalo fyzické násilí mnohdy hraničící se sadistickým mučením, šikana, ponižování. Náčelník 3. oddělení správy NKVD Žitomírské oblasti Michail Fedorov takto například zavedl metodu „skupinových výslechů“ 10 až 15 obviněných, kdy jeden z nich byl před očima ostatních krutě ztýrán, což mělo zbývající pohnout k doznání. V této části Ukrajiny rovněž působily speciální výjezdí skupiny vyšetřovatelů „rozbíječů“, jež v počtu 7–8 osob zajížděly na okresy donutit k přiznání ty zatčené, kteří to stále odmítali. Jaké poměry panovaly ve vyšetřovnách NKVD, dokládá i stížnost zástupce oblastního náčelníka NKVD Andreje Lukjanova, jenž dokonce i v době Velkého teroru shledal některé metody nepřiměřenými: *Ve chvíli mého příchodu odsouzené bili železnými tyčemi a trubkami, pažbami pušek a holemi, bití bylo kolektivní. Za 3 až 5 minut jsem přikázal, aby je zastřelili.* Lukjanovovi podřízení takto bili už k smrti odsouzené lidi, a jak velitel sám uvádí, těsně před jejich popravou. Případ zmiňuje Mečislav Borák v knize *Zatajené popravu*.

K čemu tedy vyšetřovatelé v kauze Českého družstva nakonec dospěli? S cestovní kanceláří Inturist měl v rozmezí let 1936–1937 na Ukrajinu přijíždět rezident československé rozvědky Josef Vlasák, aby zde rozvíjel českou kontrarevoluční činnost. Jedna osoba k organizování podvratných aktivit podle všeho nestačila, a tak NKVD propojila Josefa Janduru s tajemníkem českého konzulátu v Kyjevě, ve spisech se uvádí pouze jeho příjmení Chaus, od něhož měl rovněž dostávat příkazy k „praktické kontrarevoluční činnosti“. Ta ale nebyla nikdy konkrétně doložena a obdobně jako na začátku třicátých let v případech J. Štrombacha, A. Vodsedálka a učitelského procesu v Charkově se ve spise vágně píše o *seskupování českých povstaleckých kádrů, jejich přípravě na ozbrojené povstání, provádění výzvědné práce na území SSSR v zájmu československé rozvědky.*

Absence faktických důkazů nepředstavovala problém, v době Velkého teroru mimosoudní „trojky“ důkazy ani nevyžadovaly. Zcela stačilo doznání „kontrarevolucionářů“, ideologický balast o jejich nebezpečnosti a závěrečné shrnutí, jež v kauze „české vojensko-povstalecké špionážní organizace“ na Žitomírsku zní: *Vyšetřováním tohoto případu byly odhaleny a zlikvidovány 4 povstalecké*

74

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 5

заседания тройки при Житомирском Облуправлении НКВД
от 22. сентября 1938 г.

С Л У Ш А Л И	П О С Т А Н О В И Л И
<p>2.- Я Н Д У Р А Иосиф Николаевич, 1903г. рождения, уроженец с.Иванков, Житомирского р-на, житель села Крошня Чехоская, того же р-на, Житомирской области, чех гр-ва СССР, б.п. До ареста работал пленовиком.-</p> <p>Обвиняется в том, что он в 1928г. вовлечен в состав фашистской военно-повстанческой организации фашистом ВОДСЕЯ ЛИНОМ и до дня ареста, в составе организации вел активную фашистскую контрреволюционную работу по складыванию повстанческих кадров.-Среди чешского населения вел фашистскую пропаганду, подготавливая его для военного выступления против Советской власти на случай военных действий Германии с СССР.-</p> <p>Обработал и вошел в состав повстанческой организации II чехов: ФОРТЕЛЬКО, ФОРТЕЛЬКО Владимира, ГОЛАНА и др.</p> <p>В 1933г. вошел в состав руководства фашистской военно-повстанческой организации "ЧЕШСКОЕ ДРУЖЕСТВО", где находился по день ареста.</p> <p>Поддерживал связь с чешским консулом в Киеве и его секретарем ХОСУСОМ, от кого получал указания по развороту повстанческой работы.-</p>	<p style="text-align: center;">Я Н Д У Р А Иосифа Николаевича РАССТРЕЛЯТЬ.-</p>

м. п. Верно: Секретарь тройки
Житомирский Област № 2164

10 друк. ГУИП-8945-14000

Выпис з протоколу ze zasedání „trojky“ při žitomírském oblastním velitelství NKVD 22. září 1938, na kterém se rozhodlo o popravě Josefa Jandury.
Zdroj: Státní archiv Žitomírské oblasti

družiny a 12 „odboček“. Následoval seznam osmdesáti obviněných, kteří čekali na „soud“.

Česká skupina přišla na řadu 22. září 1938 při třetím zasedání „zvláštní trojky“, která měla za úkol v zájmu plnění Ježovem stanovených nových kvót co nejrychleji dokončit všechny případy zatčených a již obžalovaných osob. Toho dne se tak „zvláštní trojka“ v Žitomíru zabývala 408 obžalovanými. Byl

В Д П И О К А ИЗ ПРОТОКОЛА.

Решение Тройки УВНАД по Житомирской области по протоколу № 5..... от 22. сентября 1938 г. о РАССТРЕЛЕ

Яндуря, Иосифа, Николаевича.....

доказано в протоколе "28" сентября 1938 года.-

П/ОПЕРАТИВНОМУ ЧЛЕНУ И ОПЛОТЦЕЛЮ
УВНАД по Житомирской обл.

/ БИДЕР/.

Potvrzení o vykonání popravы Josefa Jandury 28. září 1938.
Zdroj: Státní archiv Žitomírské oblasti

to rychlý a jednoduchý proces, poněvadž nepadl jiný rozsudek než trest smrti. Osmdesát nevinných Čechů bylo tedy bez možnosti jakéhokoliv odvolání či podání žádosti o milost odsouzeno a na svátek patrona české země svatého Václava 28. září 1938 zastřeleno. Všechno to se odehrávalo jen pár kilometrů od domovů údajných kontrarevolucionářů, například Česká Krošna je dnes již součástí Žitomíru. Přesto nebyl nikdo z příbuzných vyrozuměn nejen o zasedání a rozsudku „zvláštní trojky“, ale ani o vykonání jejího verdiktu.

Dcera Josefa Jandury ve zmíněném rozhovoru vzpomíná, že první informace o hromadných popravách v Žitomíru s matkou zjistily skoro o deset let později. Tehdy se jim těsně před odjezdem do Československa svěřil kapelník muziky z České Krošny, který do Žitomíru pravidelně docházel, že tam tenkrát v osmácticátém viděl vykopané jámy, kam házeli zastřelené. Kolem věznice pak byly znatelné stopy krve. *My jsme ale byly přesvědčené, že se táta vrátí, vždyť to tehdy mám tvrdili, že je třeba někde na Sibíři, a jestliže tam neumřel, jednou ho pustí domů.*

Jak velký strach spojený se zatýkáním v roce 1938 na Volyni panoval, nedokládá pouze kapelník, jenž tak hrozivé svědectví dokázal mezi sousedy tajit téměř deset let, ale i další slova Marie Jandurové Šimkové: *Osmdesát chlapů zmizelo a nikdo o tom nemluvil. Lidi se tehdy strašně báli o takových věcech hovořit, a pak jako my s mamkou doufali, že se jejich blízcí po čase vrátí.*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

г. Житомир 1940 года Августа 1 дня.

Прокурор Отдела по снабдам Житомирской Облпрокуратуры ВЯЧКОВ, рассмотрев в порядке надзора дело и жалобы осужденных ШИМРГА Владимира Прокофьевича и др.

НАШЕЛ:

Решением 6/тройки при Житомирском обл. Управлении НКВД от 22 сентября 1938 г. в числе других проходивших по делу 79 человек осужден к высшей мере наказания ШИМРГА Владимир Прокофьевич и решение тройки приведено в исполнение. В вину которому было вменено, что он сошел в 1936 году членом Чешской военно-повстанческой организации и по заданию последней занимался вредительством, проводил к/р. националистическую агитацию.

Из материалов предварительного следствия усматривается, что УГБ НКВД вскрыта и ликвидирована на территории Житомирской области Чешская военно-повстанческая шпионская организация, руководимая как называемым "Чешским дружеством" /чешское националистическое повстанческое объединение" в состав которой входили:

1. ГОМАН Степан Дитонович - 1897 г.р. уроженец и житель села Крошня Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР исключен из ВКП/б/, как бывш. полит бандит, до ареста работал столяром *в с. Крошня Тернопольской*
2. ЛИДУРА Досиф Николаевич - 1905 г.р. уроженец с. Иванов Житомирского района, житель с. Крошня Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, б/п., до ареста работал плотником.
3. ГОМАН Вячеслав Вячеславович - 1898 г. рождения уроженец и житель села Крошня-Чешская, Житомирского района, на национальности чех, гр-ва СССР, б/п., до ареста работал финансистом.
4. ШИМРГА Вячеслав Вячеславович - 1892 г. р. уроженец и житель с. Крошня Чешская, Житомирского района, чех

Уводни dvě strany dokumentu obsahujícího seznam všech 80 lidí odsouzených a popravených v rámci případu údajně „české vojensko-povstalecké špiónážní organizace“.
Zdroj: Státní archiv Žitomírské oblasti

- гр-ва СССР, б/п. До ареста работал в колхозе.
5. ГОМАН Франц Досифович - 1897 г.р. уроженец и житель с. Крошня-Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, исключен из ВКП/б/. до ареста работал слесарем.
6. ПРОХАСЬКО Иосиф Вячеславович, 1902 г. рождения, уроженец и житель села Крошня-Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, исключенный из членов ВКП/б/, до ареста работал в Облпотребсовете.
7. ШИПЛА Вячеслав Матвеевич - 1899 г.р. уроженец м. Соколово, Красноармейского района, жит. с. Крошня-Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, б/п. До ареста работал на лесоводе.
8. ТРИЛ Досиф Досифович - 1890 г.р. с. Шаркловича /Чехословакия/, жит. с. Крошня-Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, б/п. До ареста работал каменщиком.
9. ГМЕВНИК Александр Досифович - 1890 г.р. уроженец и жит. с. Крошня Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, б/п. До ареста работал в колхозе.
10. ИСАЕНКО Владимир Досифович - 1909 г.р. уроженец и жит. с. Крошня-Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, б/п. До ареста работал шофером.
11. ГЕВФЕЛЬ Николай Николаевич, 1894 г.р. уроженец, с. Зовуляны, Красноармейского р-на, жит. с. Крошня Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, б/п. До ареста работал бригадиром.
12. КУЧАР Владимир Францевич - 1893 г.р. уроженец и житель с. Крошня-Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, кулак, б/п. До ареста работал бригадиром в колхозе.
13. ГОРАК Александр Яковлевич - 1909 г. рождения, урожд. г. Удэ, жит. г. Житомира, чех, гр-ва СССР, б/п. До ареста работа шофером.
14. ГОМАН Досиф Вячеславович - 1897 г. рождения, уроженец и жит. с. Крошня Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, исключен из ВКП/б/ за участие в полкбанде, работал сабжником.
15. ШИМРГА Антон Иванович - 1906 г. рождения, уроженец и житель с. Крошня-Чешская, Житомирского района, чех, гр-ва СССР, б/п., до ареста работал в колхозе.
16. ДОСТАЛ Антон Иванович - 1897 г. р. и житель с. Ивановичи, Черняковского района, жит. области, чех, гр-ва СССР, б/п., до ареста работал в колхозе.
17. ШУБИЦ Вячеслав Августович - 1893 г.р., уроженец с. Високо-Чешская, Черняковского района, жит. м. Доростини, Житомирской области, чех, гр-ва СССР, б/п. до ареста работал столяром казенного карьера.

Po manželově „zmizení“ nezbyvalo Anně Jandurové než se sama postarat o obě dcery. Starší dcera Emílie však během války podlehla tuberkulóze. Anna Jandurová, její dvě dcery Emílie a Marie a Josefova sestra Marie Jandurová, 1942.
Zdroj: archiv ÚSTR/
Marie Šimková

O tři roky později taky vypukla válka, kdy každý bojoval o holé přežití a měl jiné starosti, přes naši vesnici se několikrát přesunovala fronta. S matkou jsme to přečkaly jen díky zemljance vybudované na poli dědečkem mého bratrance. A po válce bylo zase ticho. I později v Československu jsme se o zatčení našich otců, manželů, bály mluvit. Marie žila v rodné vesnici až do roku 1947.

Příznačným příkladem dnes jen stěží představitelné míry strachu ve Stalinově Sovětském svazu, je i příběh Jandurovy sestry Marie, jež vystudovala medicínu a stala se lékařkou. Těsně před zatčením Antonína Vodsedálka, ke kterému došlo 3. srpna 1930 v Žitomíru, byla viděna ve společnosti tohoto českého učitele na tamním nádraží. Jednoduše se tam potkali, ale Vodsedálka nejspíš tehdy už sledovaly orgány NKVD, neboť tento rozhovor později vedl k zatčení mladé studentky Jandurové.

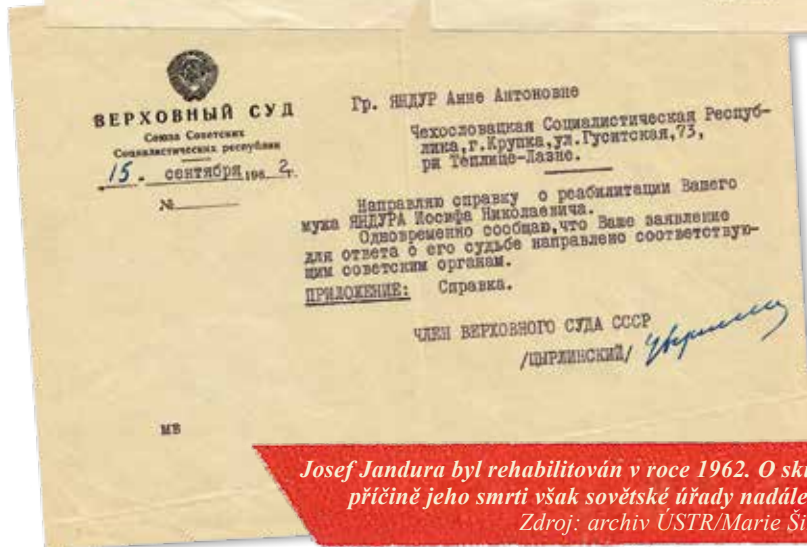
Strávila pak čtyři měsíce ve vyšetřovací vazbě, nakonec ale byla propuštěna. Zatčení ji však poznamenalo doslova traumatickým způsobem. Nikdy o něm nemluvila a svůj krátký pobyt za mřížemi tajila i svým zaměstnavatelům z obavy z následků. Úzkostlivě strážené tajemství v prostředí chorobně podezřívavé společnosti a strach z odhalení ji musely psychicky trýznit. Nadto ji v jednom vojenském lazaretu, kde působila během války, poznal pacient, který si pamatoval její pobyt ve vazbě. Udá ji, neudá? Nesnesitelnou situaci vyřešila sebevraždou.

Z rodiny Josefa Jandury přežily útrapy druhé světové války pouze manželka Anna a dcera Marie, její o šest let starší sestra Emílie zemřela v roce 1944 na tuberkulózu. Po válce se jim naskytla nečekaná možnost odstěhovat se do Československa, které se zrovna zbavilo téměř třímilionové menšiny sudetských Němců. Opuštěné pohraničí hodlala pražská vláda osídlit i volyňskými Čechy. V červnu 1946 tak byla uzavřena reciproční dohoda mezi Československem a Sovětským svazem, na jejímž základě se Češi z Ukrajiny mohli vrátit do země, odkud kdysi sami odešli nebo tak učinili jejich rodiče. Na Ukrajinu naopak přesídlilo 8556 občanů převážně ze severovýchodního Slovenska.

Rodinný dům v České Krošně i svůj dobytek opustily Anna s Marií definitivně v březnu 1947 s jednou peřinou, šicím strojem, sekyrou a pilou. Po čtrnáctidenním putování dorazily do tábora pro přesídlence v Třemošné u Plzně, odkud zamířily k příbuzným do Krupky u Teplic, kde jim byl přidělen domek po Němcích. Jak Marie Jandurová Šimková vzpomíná, po životě v Sovětském svazu měly pocit, že se ocitly na jiné planetě, neboť životní úroveň v tehdejší Československu se s jejich sovětskými zkušenostmi nedala srovnat. Další roky se v rámci svých možností a prostřednictvím československých institucí snažily něco zjistit o osudu Josefa Jandury po jeho zatčení a vypátrat místo jeho eventuálního věznění. Naděje, že je stále naživu, je neopouštěla, byť postupem času slábla jako světlo dávno mrtvé hvězdy.

Ze strany sovětských orgánů dlouho nedostávaly žádné zdůvodnění, co vlastně a proč se u nich doma onoho nedělního rána roku 1938 událo. Teprve v roce 1957 jim z Moskvy přišla zpráva, že Josef Jandura byl rehabilitován a zemřel 31. prosince 1943. Jednalo se však o smyšlené datum. Sovětské orgány tedy mižily a lhaly dál i v období takzvané destalinizace a odhalení kultu osobnosti, jež zahájil svým kritickým projevem na XX. sjezdu KSSS v roce 1956 Stalinův blízký spolupracovník Nikita Chruščov. Podle spisů z třicátých let museli Sověti velmi dobře vědět, kdy a za jakých okolností zahynul Josef Jandura a další obyvatelé České Krošny. Nadále tak platilo to, co dcera Marie říká v rozhovoru o pozatýkaných Čechách ze Žitomírska: *Zmizeli, jako by se po nich slehla země.*

Pravdu o dalším osudu svého otce, poté co z tržiště přinesl domů slepici a odešel s dvěma neznámými muži, se Marie Jandurová Šimková dozvěděla až po roce 2014, kdy vyšla publikace Mečislava Boráka *Zatajené popravu*.

*Josef Jandura byl rehabilitován v roce 1962. O skutečné příčině jeho smrti však sovětské úřady nadále lhaly.
Zdroj: archiv ÚSTR/Marie Šimková*

*Při příležitosti 80. výročí popravu uctili památku zavražděných Čechů v Žitomiru obyvatelé města a zástupci Ústavu pro studium totalitních režimů i velvyslanectví České republiky na Ukrajině. Při této příležitosti byla na místě bývalého masového hrobu u památníku obětí Velkého teroru odhalena opravená pamětní deska připomínající jejich památku.
Zdroj: ÚSTR/Adam Hradilek*

